



ΝΕΛΛΗ ΠΑΛΑΜΙΤΗ*

ΘΑ ΕΠΙΤΕΥΧΘΕΙ Η ΔΙΚΑΙΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΛΙΓΝΙΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗ ΜΕΤΑΛΙΓΝΙΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ; ΚΑΙ ΜΕ ΤΙ ΟΡΟΥΣ;

Μια ματιά στο «Σχέδιο δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης λιγνιτικών περιοχών» (Master Plan) που ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας έθεσε σε δημόσια διαβούλευση στον ιστότοπο opengov.gr, στις 02.10.2020.

Στην Ειδική Σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών του Σεπτεμβρίου 2019, η Ελλάδα δεσμεύθηκε, διά στόματος Πρωθυπουργού¹, για την υιοθέτηση μιας νέας και φιλόδοξης εθνικής στρατηγικής για την Ενέργεια και το Κλίμα που θα περιλαμβάνει την απόσυρση όλων των λιγνιτικών μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας έως το 2023.

Η ως άνω εξαγγελία προκάλεσε σοβαρό κοινωνικό αναβρασμό τόσο στη λιγνιτική Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας² όσο και στη Μεγαλόπολη Αρκαδίας δεδομένης της απόλυτης εξάρτησης των οικονομιών τους από την εξόρυξη και παραγωγή λιγνίτη. Ωστόσο, ήδη στο τέλος του έτους (2019), η εξαγγελία ενσωματώθηκε στην εθνική έννομη τάξη, δηλαδή στο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα³ («ΕΣΕΚ»).

* Δικηγόρος με ειδίκευση σε ζητήματα περιβάλλοντος & χωροταξίας.



Σε αυτό, προβλέπεται η υποχρεωτική απόσυρση των λιγνιτικών μονάδων έως το έτος 2023 και η πλήρης απένταξη από το εγχώριο σύστημα ηλεκτροπαραγωγής έως το έτος 2028, στόχοι «ρεαλιστικοί⁴», σύμφωνα με την Κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας.

Από τη θεσμοθέτηση του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα, δηλαδή από την 31.12.2019, έως την 07.09.2020, η Κυβέρνηση δεν είχε παρουσιάσει κανένα σχέδιο για τη μετάβαση των εθνικών ενεργειακών κέντρων, Δυτικής Μακεδονίας και Μεγαλόπολης Αρκαδίας, στη μεταλιγνιτική εποχή, ενώ τόσο για το Σχέδιο που παρουσιάστηκε στις 07.09.2020 όσο και για αυτό που παρουσιάστηκε στις 02.10.2020, προκύπτουν σοβαρές επιφυλάξεις αναφορικά με την υλοποίηση μιας, πράγματι, πράσινης πολιτικής και την επιτυχή διαμόρφωση των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη των, μαστιζόμενων από τη μονοκαλλιέργεια και μονοειδίκευση, περιοχών με όρους αειφορίας.

Πιο αναλυτικά και αναφορικά με την υλοποίηση ή μη μιας πράσινης πολιτικής μετάβασης στη μεταλιγνιτική εποχή, στο από 07.09.2020 Master Plan⁵, στις «εμβληματικές», όπως κατονομάζονται, επενδύσεις, συμπεριλήφθηκαν η κατασκευή νέας μονάδας ορυκτού αερίου ισχύος 800 MW, η μετατροπή της μονάδας Πτολεμαΐδα 5, ισχύος 660 MW, σε μονάδα με καύσιμο ορυκτό αέριο, καθώς και η κατασκευή μονάδων συμπαραγωγής θερμότητας και ηλεκτρισμού με το ίδιο καύσιμο.

Οι προβλέψεις αυτές, σε καμία περίπτωση δεν συνάδουν με τα σχετικά διεθνή αλλά ούτε και τα εθνικά κανονιστικά κείμενα, εννοώντας την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και τον προβλεπόμενο, σε αυτή, στόχο για κλιματική ουδετερότητα έως το 2050 και το, ανωτέρω αναφερθέν, Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, καθώς και τον προβλεπόμενο, σε αυτό, στόχο της απανθρακοποίησης, σε συμμόρφωση με τις αρχές και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την Συμφωνία των Παρισίων (05.10.2016), ως πρώτης οικουμενικής και νομικά δεσμευτικής παγκόσμιας συμφωνίας για το Κλίμα, που κυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με την προσδοκία στο δεύτερο μισό του αιώνα, «οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα να έχουν μειωθεί στο επίπεδο που



μπορούν να απορροφούν τα δάση, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται μια ισορροπία μηδενικών καθαρών εκπομπών⁶».

Οι ανωτέρω προβλέψεις απαλείφθηκαν στο από 02.10.2020 τεθέν σε δημόσια διαβούλευση Master Plan⁷, πλην όμως η συμπερίληψή τους στο από 07.09.2020 Σχέδιο απέδωσε με σαφήνεια το πρόσημο της ασκούμενης κυβερνητικής πολιτικής και τις αντιφάσεις με το ίδιο το θεσμοθετημένο, από εκείνη, πλαίσιο, στις οποίες υπέπεσε⁸. Εύλογα, η εν λόγω απάλειψη, δεν μπορεί να δημιουργήσει βεβαιότητες για το μέλλον και για το πνεύμα των προβλέψεων στις επόμενες φάσεις υλοποίησης του «σχεδίου μετάβασης στη μεταλιγνιτική εποχή» - άλλωστε η νομοθετική πρόβλεψη ότι «οι μεγάλες επενδύσεις που παρουσιάζονται στο Master Plan είναι ενδεικτικές και σε καμία περίπτωση δεν ενσωματώνει το σύνολο των επενδύσεων και των έργων που αναμένεται να εγκριθούν και να υλοποιηθούν στις επηρεαζόμενες περιοχές» παραμένει⁹ στο εν λόγω κείμενο.

Το Master Plan, συμπεριλαμβάνει μια λίστα επενδύσεων που φέρεται να βασίζονται στους κάτωθι πέντε (5) πυλώνες ανάπτυξης: καθαρή ενέργεια, βιομηχανία, βιοτεχνία και εμπόριο, έξυπνη αγροτική παραγωγή, βιώσιμος τουρισμός, τεχνολογία και εκπαίδευση¹⁰.

Στο κείμενο, ομολογείται ότι «έχουν ληφθεί υπόψη και αναλυθεί κυρίως επενδύσεις ιδιωτικού τομέα με βάση το εκπεφρασμένο ενδιαφέρον και αναμένεται η κατάρτιση ενδεικτικού καταλόγου δημοσίων επενδύσεων εντός του Οκτωβρίου 2020¹¹».

Σε ό,τι αφορά τη δημιουργία θέσεων εργασίας, προβλέπεται, αρκούντως αορίστως και γενικόλογα, ότι «οι μεγάλες επενδύσεις εκτιμάται ότι μπορούν να δημιουργήσουν περίπου οκτώ χιλιάδες (8.000) συνολικές θέσεις εργασίας μέχρι το 2028 και ότι οι νέες θέσεις εργασίας αναμένεται να απορροφήσουν το έκτακτο προσωπικό και προσωπικό των εργοληπτών της ΔΕΗ, καθώς και βραχυχρόνια άνεργους των επηρεαζόμενων περιοχών (~11,000 συνολικά σήμερα), ενώ θέτουν τις βάσεις για την εισροή νέου δυναμικού, ειδικά σε εξειδικευμένους επιστήμονες και στελέχη». Επίσης, σημειώνεται ότι «οι θέσεις



εργασίας υπολογίστηκαν έχοντας ως κύρια πηγή δεδομένων το υπαρκτό επενδυτικό ενδιαφέρον και τις καταγεγραμμένες προτάσεις, μέσω των διαθέσιμων επιχειρηματικών σχεδίων (*business plans*), ενώ συνεκτιμήθηκαν αντίστοιχα παραδείγματα κυρίως από την Ελλάδα, όσο και από Ευρωπαϊκές χώρες που έχουν προωθήσει με επιτυχία πολιτικές και προγράμματα απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα».

Ελλείπουν, σαφώς και εξόφθαλμα, από αυτό :

- το περιβάλλον

Όπως, τάχιστα, μπορεί να αντιληφθεί κανείς από τον Πίνακα περιεχομένων¹², δεν αφιερώνεται ούτε ένα κεφάλαιο στο «περιβάλλον» ή/και στην «αποκατάστασή» του - οι έννοιες αυτές δεν αναφέρονται ούτε εν είδει τίτλου.

Η περιβαλλοντική διάσταση όφειλε να συνιστά βασικό πυλώνα της προωθούμενης πολιτικής για την ανάπτυξη των συγκεκριμένων περιοχών με όρους αειφορίας. Στο κείμενο, όφειλε να συμπεριλαμβάνεται η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανόμενης μιας πλήρους καταγραφής των επιπτώσεων σε αυτό από τη χρήση λιγνίτη, καθώς και ορισμένο σχέδιο αποκατάστασής του.

Η κατάσταση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και η κατάσταση της δημόσιας υγείας των κατοίκων που διαβιούν στις περιοχές αυτές είναι εξαιρετικά επιβαρυνμένες, ήδη από τη δεκαετία του 1960, ενώ οι δυσμενείς επιπτώσεις, από την εξόρυξη και παραγωγή λιγνίτη σε αυτές, βαίνουν αυξούμενες έως και σήμερα. Ειδικά σε ό,τι αφορά την κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε, ήδη εν έτει 1986, από το Σπουδαστήριο Χωροταξίας και Οικιστικής Ανάπτυξης του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου με αντικείμενο την απολιγνιτοποίηση της ευρύτερης περιοχής του λιγνιτικού πεδίου Μεγαλόπολης¹³, η περιοχή γίνεται αντιληπτή ως περιβάλλον στο οποίο έχουν διαπιστωθεί οικολογικές μεταβολές περισσοτέρων μεταβλητών από την εξορυκτική δραστηριότητα, όπως «στη φυσιογραφία και ανάγλυφο, στους βλαστητικούς τύπους και πανίδα, στην υδρολογική εικόνα



της περιοχής, στις μικροκλιματικές συνθήκες, στην ποιότητα της ατμόσφαιρας, στη σεισμικότητα, στις χρήσεις γης¹⁴». Στην ίδια έρευνα, διαπιστώνεται και η εγγενής δυσκολία του προγραμματισμού της μελλοντικής μορφής εκμετάλλευσης μιας τέτοιας περιοχής και της επίτευξης ισόρροπης ανάπτυξης μιας εμπορικά επικερδούς παραγωγής και προστασίας ενός οικολογικά ευαίσθητου περιβάλλοντος¹⁵.

- η κοινωνία, και πιο ειδικά:
 - η εργασία, δηλαδή η διασφάλιση επαρκών θέσεων απασχόλησης για την επιβίωση της κοινωνίας

και

- η πραγματική συμμετοχή της στα προωθούμενα τοπικά σχέδια

Το μεγάλο στοίχημα, προκειμένου η μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή να μην λάβει χώρα βιαίως, είναι οι, μαστιζόμενες, εδώ και πολλές δεκαετίες, από τη μονοκαλλιέργεια και μονοειδίκευση, λιγνιτικές περιοχές να μην υποστούν μία ακόμη βαθύτερη οικονομική ύφεση, φτωχοποίηση και κοινωνικό μαρασμό.

Η Μεγαλόπολη Αρκαδίας και, ακόμη περισσότερο, η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας συγκεντρώνουν, ιστορικά, όλα τα στοιχεία «αρνητικής εκβιομηχάνισης», όπως λέγονται, δηλαδή: ανεργία, δυσκολία εύρεσης εργασίας, μείωση του ρυθμού ανάπτυξης και μείωση του πληθυσμού.

Οι περιοχές αυτές, σύμφωνα με γενικά παραδεδεγμένες αρχές της σχετικής βιβλιογραφίας χαρακτηρίζονται από μια «δομική αδυναμία της αναπτυξιακής πορείας εξαιτίας της μακρόχρονης μονοκαλλιέργειας¹⁶ και αυξημένη δυσκολία επανένταξης στο παραγωγικό και κοινωνικό υπόβαθρο της Περιφέρειάς τους στη βάση του τριπτύχου «κοινωνία – οικονομία – περιβάλλον¹⁷». Η διεθνής και η εγχώρια εμπειρία συντείνουν στην επιβεβαίωση της παραπάνω τοποθέτησης, αν θυμηθεί κανείς την, κατά τη δεκαετία του 1960, δυσκολία ανάκτησης των περιοχών, μετά από εξόρυξη άνθρακα, στο Ηνωμένο Βασίλειο¹⁸ και στο Ρουρ της Γερμανίας, καθώς και, στον ελλαδικό χώρο, την όξυνση της



φτωχοποίησης και του κοινωνικού μαρασμού, μετά από την αποδιάρθρωση των βιομηχανικών θυλάκων του Μαντουδίου Ευβοίας και του Λαυρίου Αττικής¹⁹.

Για τις αιτίες αυτές, η Έρευνα του Σπουδαστηρίου Χωροταξίας και οικιστικής ανάπτυξης του Ε.Μ.Π., που προαναφέρθηκε, εκκινεί από την τοποθέτηση ότι ο κύριος στόχος οποιασδήποτε αναπτυξιακής στρατηγικής για την περιοχή²⁰ δεν μπορεί παρά να είναι «η εξασφάλιση της ικανοποιητικής απασχόλησης για τους κατοίκους της» με μια, αναγκαία, δυναμική συμμετοχή της ΔΕΗ στη διαδικασία αυτή²¹.

Ως εκ τούτου, με το Master Plan όφειλαν να έχουν προβλεφθεί με ακρίβεια οι θέσεις εργασίας που αντιστοιχούν σε έκαστη, εκ των προτεινόμενων επενδύσεων, και αυτές να τυγχάνουν της διασφάλισης της Πολιτείας προκειμένου για την επιβίωση των εν λόγω τοπικών κοινωνιών και να μην εξαρτώνται από γεγονότα μελλοντικά και αβέβαια, όπως οι εκάστοτε βουλήσεις οποιουδήποτε επενδυτικού σχήματος.

Θα έπρεπε, ομοίως, να προκύπτει, επίσης σαφώς και με ασφάλεια η αντιστοιχισή τους με συγκεκριμένες χρηματοδοτικές πηγές.

Το γεγονός ότι στο Master Plan εξαγγέλλεται η αναμονή της «κατάρτισης ενδεικτικού καταλόγου δημοσίων επενδύσεων εντός του Οκτωβρίου 2020», τη στιγμή που, σύμφωνα με το ΕΣΕΚ, η απόσυρση των λιγνιτικών μονάδων θα λάβει χώρα έως το 2023, πώς θα μπορούσαν να ανακουφιστούν οι ανησυχίες και η αβεβαιότητα των κατοίκων των λιγνιτικών περιοχών περί της μελλοντικής επιβίωσης των κοινωνιών τους²²;

Κάθε κοινωνία, όμως, έχει το δικαίωμα να αποφαινεται για το χαρακτήρα της ανάπτυξης της περιοχής της.

Η άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν εξαντλείται, κατά τον ευκταίο τρόπο, στο παρόν Master Plan, καθότι «η Κυβερνητική Επιτροπή έχει αποφασίσει την επίσπευση των αναγκαίων πολεοδομικών παρεμβάσεων, ενώ τα Ειδικά



Πολοδομικά Σχέδια θα ξεκινήσουν παράλληλα με τη θεσμική δημόσια διαβούλευση και θα εκπονηθούν με διαδικασίες επίσπευσης²³». Με λίγα λόγια, επιχειρείται σε δύο περιοχές της χώρας ένας ριζικός ενεργειακός μετασχηματισμός, σχεδόν, ερήμην των τοπικών κοινωνιών, κάτι που, με λογική αναγκαιότητα, μόνο όξυνση των ανισοτήτων μπορεί να προκαλέσει.

- η οικονομία:

Δεν υφίσταται, στο Σχέδιο, εκτίμηση της αποτύπωσης που θα έχουν οι προτεινόμενες επενδύσεις στο ΑΕΠ τόσο της χώρας όσο και των επίμαχων Περιφερειών.

Δεν εμφανίζονται οι προοπτικές ανάπτυξης ενός πολυκλαδικού και διαφοροποιημένου παραγωγικού μοντέλου για τις εν λόγω περιοχές, το οποίο θα έδινε στους κατοίκους τη δυνατότητα να απορροφηθούν σε περισσότερους και διαφορετικούς τομείς και κλάδους εργασίας.

Δεν προωθείται επαρκώς η ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα, ο οποίος από τη δεκαετία του 1950²⁴ και την πρώτη εγκατάσταση των λιγνιτικών ορυχείων και μονάδων στις λιγνιτικές περιοχές έως και σήμερα βαίνει ολοένα και συρρικνούμενος²⁵, τη στιγμή, μάλιστα που προτάσεις για την επίλυση των ανωτέρω έχουν ήδη προταθεί στη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων με σκοπό την αναθεώρηση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, που η Πολιτεία, κατά την προηγούμενη κυβερνητική θητεία, και πιο συγκεκριμένα, την 23.06.2015, έθεσε στην προβλεπόμενη διαβούλευση.

Η Μελέτη προτείνει την αξιοποίηση του υφιστάμενου λιγνιτικού πλεονεκτήματος και αποθέματος των εν λόγω περιοχών παράλληλα με τη διαμόρφωση ενός πλαισίου δράσεων συναρμογής της συνέχισης της παραγωγής λιγνίτη με τη σταδιακή απεξάρτηση από αυτόν²⁶. Αξιολογεί την περιβαλλοντική ένταξη των εξορυκτικών δραστηριοτήτων ως απόλυτα εφικτή με τη θέσπιση προτεραιοτήτων περιβαλλοντικής προτεραιότητας που συντελούνται με εισαγωγή τεχνικών - τεχνολογικών λύσεων, «ικανών να απομειώνουν τις



επιπτώσεις χωρίς παράλληλα να τίθεται εν αμφιβόλω η ίδια η σκοπιμότητα αυτών των δραστηριοτήτων²⁷». Πρόσθετα, διαπιστώνει την αναγκαιότητα αναγνώρισης ζωνών, προκειμένου για τη συμβατότητα και συνύπαρξη περισσότερων χρήσεων γης και, συνεπώς, οικονομικών δραστηριοτήτων²⁸.

Με το Master Plan, δεν προωθούνται δραστηριότητες και έργα μικρής ή μεσαίας κλίμακας και, στην κατεύθυνση αυτή, δεν αξιοποιούνται ούτε ήδη υπάρχοντα θεσμικά εργαλεία. Ένα τέτοιο εργαλείο συνιστούν οι προβλεπόμενες στον ν. 4513/2018 «ενεργειακές κοινότητες» με την ίδρυση των οποίων οι επιχειρήσεις, φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και ιδιώτες έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν οι ίδιοι τις υποδομές καθαρών μορφών ενέργειας με όρους συναίνεσης, καθώς και να συμμετέχουν στην παραγωγή της πωλώντας τη στο δίκτυο ή συμπηφίζοντάς τη με ρεύμα που δαπανούν μειώνοντας, κατ' αποτέλεσμα, το ενεργειακό τους κόστος ή το ύψος των λογαριασμών ρεύματος. Με τον τρόπο αυτό, η πρόσβαση στην ενέργεια συνιστά, εν τοις πράγμασι, καθολικό δικαίωμα των πολιτών, ενώ στο σχετικό θεσμικό πλαίσιο έχουν προβλεφθεί αντίστοιχα οικονομικά κίνητρα και μέτρα στήριξης των ενεργειακών κοινοτήτων, που θα διευκόλυναν με βεβαιότητα τις τοπικές κοινωνίες να αναπτύξουν ενεργό ρόλο στο πεδίο αυτό, δίχως να το αντιλαμβάνονται ως κάτι το ανοίκειο, δεδομένης, άλλωστε, και της διατήρησης του ενεργειακού χαρακτήρα των περιοχών, που το εργαλείο αυτό επιτρέπει.

Η στροφή τοπικών οικονομιών τόσο βαθιά εξαρτημένων από τη λιγνιτική δραστηριότητα είναι αδύνατον να συντελεστεί ως το 2023. Αυτό, δεν έχει γίνει κατανοητό όχι μόνον από τον χώρο της αριστεράς και της οικολογίας εντός ή εκτός Βουλής, αλλά και από το σύνολο των περιβαλλοντικών κινημάτων και συλλογικοτήτων, καθώς και από το σύνολο των μη κυβερνητικών περιβαλλοντικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στη χώρα. Η ταχεία μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή κινδυνεύει να κομίσει περαιτέρω «αποδιάρθρωση του κοινωνικού ιστού και της τοπικής οικονομίας, πληθυσμιακή αιμορραγία και απαξίωση²⁹» αυτών των τόπων που, ήδη, υπό τη συγκυρία της οικονομικής κρίσης του 2008 κατέγραψαν εξαιρετικά υψηλά επίπεδα φτώχειας και ανεργίας³⁰.



Άλλωστε, το μόνο επιτυχές παράδειγμα μετάβασης που έχει να επιδείξει η διεθνής πραγματικότητα είναι αυτό της Ρηνανίας, ακριβώς επειδή το σχέδιο που υιοθετήθηκε επένδυσε στο μακρό του χρόνου και στο ικανό της χρηματοδότησης των θέσεων εργασίας³¹. Με τις παραπάνω εμπειρίες καταγεγραμμένες, η Πολιτεία δεν μπορεί να διακινδυνεύσει την περαιτέρω αποσταθεροποίηση των λιγνιτικών Περιφερειών και τη βύθισή τους σε ένα ακόμη οξύτερο οικονομικό και κοινωνικό μαρασμό εν μέσω, μάλιστα, μιας δεύτερης οικονομικής κρίσης, προερχόμενης από την τρέχουσα πανδημία. Η σημερινή συγκυρία, μάλιστα, αυξάνει ακόμη περισσότερο την απαίτηση για εξειδίκευση και κοστολόγηση του όποιου επιχειρούμενου και προωθούμενου Master Plan και καθιστά απαγορευτικό οποιοδήποτε πειραματισμό σε βάρος των κατοίκων δύο περιοχών της Ελλάδας που για περισσότερες δεκαετίες θυσίασαν την υγεία και την καθημερινότητά τους στον βωμό της ενεργειακής επάρκειας της χώρας.

Σε κάθε περίπτωση, το παρόν Master Plan, σίγουρα δεν είναι κατάλληλο και επαρκές για την εναρμόνιση της εθνικής έννομης τάξης με την κλιματική ουδετερότητα που επιτάσσει η ευρωπαϊκή Στρατηγική. Σε κάθε περίπτωση, επίσης, με το παρόν Σχέδιο, ουδόλως η προάσπιση της απασχόλησης και η αντιστάθμιση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της μετάβασης της Δυτικής Μακεδονίας και της Μεγαλόπολης Αρκαδίας φαίνεται να αποτελούν κεντρική πολιτειακή προτεραιότητα, όπως υποστηρίζεται στην Εισαγωγή του³².

Αξίζει να υπομνησθεί ότι η έννοια της δίκαιης μετάβασης (*just transition*) χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του '90 στη βόρεια Αμερική για να δηλώσει το αίτημα εκπόνησης σχεδίων στήριξης των εργαζομένων που πλήττονταν από την εφαρμογή πολιτικών προστασίας του περιβάλλοντος³³ και έκτοτε, διευρύνθηκε για να συμπεριλάβει τη βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ, πλέον, όλα τα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα με αντικείμενο την κλιματική αλλαγή³⁴ αναφέρονται στη δίκαιη μετάβαση ως «μια επιταγή που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών στήριξης των πολιτών, των επιχειρήσεων και των περιοχών που πλήττονται από τα μέτρα αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής». Ως εκ τούτου, μόνο υπό



αυτό το πνεύμα και αντίληψη μπορεί να επιτευχθεί η, πράγματι, δίκαιη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών στη νέα εποχή.

Σχετική βιβλιογραφία :

- «Προκαταρκτική χωροταξική διερεύνηση ευρύτερης περιοχής λιγνιτικού πεδίου Μεγαλόπολης», Σπουδαστήριο Χωροταξίας και οικιστικής ανάπτυξης του Ε.Μ.Π., 1986–1988
- Δούση Ε., «Δίκαιη μετάβαση, από τη θεωρία στην πράξη», <https://www.dianeosis.org/2020/08/dikaii-metavasi-apo-ti-theoria-stin-praksi/>, Αύγουστος 2020.
- Κλαμπατσέα Ρ., «Η βιώσιμη επανένταξη περιοχών με εξειδίκευση στην εξορυκτική δραστηριότητα ως κατεύθυνση του εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού», Πρακτικά Ημερίδας με θέμα: *Εθνικός Χωροταξικός Σχεδιασμός και Εξορυκτική Δραστηριότητα*, που οργανώθηκε από το ΤΕΕ, 20.09.2006, Αθήνα (www.tee.gr).
- Κλαμπατσέα Ρ., «Φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές: Βιωσιμότητα ή αυταπάτη;», σ.145 -158 στο «Χώρος και Περιβάλλον-παγκοσμιοποίηση-διακυβέρνηση-βιωσιμότητα» (επιμ. Γετίμης Π., Καυκαλάς Γρ.), Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού Παντείου Πανεπιστημίου, Τόπος, 2003.
- Μάντζαρης Γ., «Το Master Plan δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε «πράσινο», ούτε συμβατό με το πνεύμα της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και του πανευρωπαϊκού στόχου για κλιματική ουδετερότητα το 2050», energypress.gr, 14.09.2020.
- WWF, «Είναι εφικτή η δίκαιη μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή; Το παράδειγμα της Ρηνανίας», www.wwf.gr
- Green Tank, «Master Plan Δυτικής Μακεδονίας: από το λιγνίτη στο ορυκτό αέριο;», <https://thegreentank.gr/2020/09/14/master-plan-orykto-aerio-el/>, 14.09.2020.

¹ In.gr, <https://www.in.gr/2019/09/23/politics/omilia-tou-kyriakou-mitsotaki-sti-n-yorki-gia-klima/>, 23.09.2019.



² «Σύμπλεγμα Κοζάνη- Φλώρινα – Αμύνταιο – Πτολεμαΐδα».

³ Υ.Α. 4, Β' 4893/31.12.2019.

⁴https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/el_final_necp_main_el.pdf,
«Εμβληματικός στόχος στο πλαίσιο της νέας αναθεωρημένης Κυβερνητικής στρατηγικής για το ΕΣΕΚ, αποτελεί το ιδιαίτερα φιλόδοξο αλλά και παράλληλα ρεαλιστικό πρόγραμμα για τη δραστική και οριστική μείωση του μεριδίου λιγνίτη στην ηλεκτροπαραγωγή, την απολιγνιτοποίηση δηλαδή, με εμπροσθοβαρές χρονικό πρόσημο κατά την επόμενη δεκαετία και την πλήρη απένταξη του από το εγχώριο σύστημα ηλεκτροπαραγωγής μέχρι το έτος 2028», σ.5.

⁵ https://www.e-mc2.gr/sites/default/files/2020-09/shedio_dikaiis_anaptyxiakis_metavasis_0.pdf

⁶ Η εξορυκτική και ενεργειακή βιομηχανία αποτελεί βασικό αποδέκτη της Συνθήκης των Παρισίων, ως κύρια υπαίτια για την πλανητική υπερθέρμανση. Με τη Συνθήκη των Παρισίων, επιχειρείται η συστηματοποίηση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών Αερίου Θερμοκηπίου (ΕΣΕΔΕ) με τη δημιουργία ενός πιο αυστηρού, σε λογιστικούς κανόνες, μηχανισμού αγοράς άνθρακα που θα πετύχει την καθιέρωση μιας τιμής (*establish a carbon price*), απαραίτητης για την προώθηση της τεχνολογικής και συμπεριφορικής καινοτομίας και για τη μείωση του κόστους των ενεργειών για την αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

⁷ http://www.opengov.gr/minenv/wp-content/uploads/downloads/2020/10/%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%94%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%B7%CF%82-%CE%91%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BB%CE%B9%CE%B3%CE%BD%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%87%CF%8E%CE%BD_fin-cons.pdf

⁸ Βλ. ΕΣΕΚ, Διάγραμμα 5, «2100 νέων MW ορυκτού αερίου, έως το 2030».

⁹ Master Plan, http://www.opengov.gr/minenv/wp-content/uploads/downloads/2020/10/%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%94%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%B7%CF%82-%CE%91%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BB%CE%B9%CE%B3%CE%BD%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%87%CF%8E%CE%BD_fin-cons.pdf

¹⁰ Ομοίως, σ. 16 – 20.

¹¹ Ομοίως, σ. 16.

¹² Master Plan, σ.3.

¹³ «Προκαταρκτική χωροταξική διερεύνηση ευρύτερης περιοχής λιγνιτικού πεδίου Μεγαλόπολης», Σπουδαστήριο Χωροταξίας και Οικιστικής ανάπτυξης του Ε.Μ.Π., 1986–1988, σ.3.

¹⁴ Ομοίως, σ. 46.

¹⁵ Ομοίως, σ.5.



¹⁶ Βλ. χαρακτηριστικά για κλαδική σύνθεση Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας εν έτει 2016 «Οδικός χάρτης μετάβασης στη μεταλιγνιτική περίοδο για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας», Οικονομική & Τεχνική Αξιολόγηση WWF, Ιούλιος 2016, : τα ορυχεία, λατομεία, βιομηχανία, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος καλύπτουν το 45% αυτής.

¹⁷ Κλαμπατσέα Ε., «Η βιώσιμη επανένταξη περιοχών με εξειδίκευση στην εξορυκτική δραστηριότητα ως κατεύθυνση του εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού», Πρακτικά Ημερίδας με θέμα: Εθνικός Χωροταξικός Σχεδιασμός και Εξορυκτική Δραστηριότητα, που οργανώθηκε από το ΤΕΕ, 20.09.2006, Αθήνα (www.tee.gr).

¹⁸ Ομοίως, σ. 171 επ.

¹⁹ Κλαμπατσέα Ε., «Πόποι εξόρυξης ή ορύ(ή)γματα προσδοκιών;», Πρακτικά Ημερίδας με θέμα: Ορυκτός πλούτος και τοπικές κοινωνίες, ΤΕΕ, Αθήνα, 13/1/2010, (www.tee.gr), σ.2.

²⁰ Εδώ εννοείτο η Μεγαλόπολη.

²¹ Ομοίως, σ.4.

²² Εφημερίδα των Συντακτών, «Ο λιγνίτης πέθανε. Οι άνθρωποι θα επιβιώσουν;» <https://www.efsyn.gr/politiki/i-aropsi-tis-efsyn/230634-o-lignitis-pethane-oi-anthropoi-tha-epibiosoun>, 10.02.2020, «Εδώ και πολλές δεκαετίες, η Δυτική Μακεδονία ζει από τον λιγνίτη. Ζει, αλλά δυστυχώς και πεθαίνει από αυτόν. Ο πληθυσμός της περιοχής, οι 7.000 εργαζόμενοι, οι οικογένειές τους και χιλιάδες άλλοι που βιοπορίζονται από τη λειτουργία των μονάδων της ΔΕΗ και τα λιγνιτωρυχεία πληρώνουν βαρύ τίμημα σε αυξημένους καρκίνους, πνευμονοπάθειες και άλλα νοσήματα που προκαλεί η καύση του λιγνίτη, οι αέριοι ρύποι, τα μικροσωματίδια που πνίγουν τις ανάσες τους. Εργαζόμενοι και κάτοικοι της Δυτικής Μακεδονίας, όπως και της Μεγαλόπολης, είναι οι πρώτοι που θα ενδιαφέρονταν να απαλλαγούν από το ρυπαρό καύσιμο, που ανήκει πλέον στην ενεργειακή προϊστορία. Αλλά το ερώτημα είναι πώς, με ποιους όρους και με ποιους ρυθμούς θα απαλλαγούν».

²³ Master Plan, σ. 10.

²⁴ Εν έτει 1959, στην Πτολεμαΐδα & εν έτει 1969, στη Μεγαλόπολη, σύμφωνα με <https://www.dei.gr/el/oruxeia/istoriki-anaskopisi>.

²⁵ Ποσοστά πρωτογενούς τομέα απασχόλησης, στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

1960: 64,2%

1991: 24,3 %

2001: 19,2

2011: 14,1, σύμφωνα με ΙΝΕ/Γ.Σ.Ε.Ε.

²⁶ Ομοίως, σ.54 και 55.

²⁷ Ομοίως, σ.235.

²⁸ Ομοίως, σ.237.



²⁹ Κλαμπάτσα Ε., «Η βιώσιμη επανένταξη περιοχών με εξειδίκευση στην εξορυκτική δραστηριότητα ως κατεύθυνση του εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού», Πρακτικά Ημερίδας με θέμα: *Εθνικός Χωροταξικός Σχεδιασμός και Εξορυκτική Δραστηριότητα*, που οργανώθηκε από το ΤΕΕ, 20.09.2006, Αθήνα (www.tee.gr), σ.8.

³⁰Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας είναι διαχρονικά και παγίως υψηλότερο του αντίστοιχου εθνικού: 12,3 % εν έτει 1993 (έναντι του 17,3% που ίσχυε εν έτει 1993 για την Ελλάδα) και 27,6% εν έτει 2014 έναντι 25,8% για το σύνολο της χώρας, σύμφωνα με τον ΟΑΕΔ. Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, το 2014, κατατάχθηκε στην 9^η θέση στο σύνολο των ευρωπαϊκών Περιφερειών με συνολικό ποσοστό ανεργίας 27,6%, ενώ το Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας εκτιμήθηκε σε ποσοστό 3,97% για το έτος 2013³⁰, σύμφωνα με τη Eurostat.

³¹ «Το 2007 σε μια απόφαση ορόσημο, η Γερμανία αποφάσισε να καταργήσει σταδιακά τον άνθρακα με κοινωνικά δίκαιο τρόπο μέχρι τα τέλη του 2018. Για να εξασφαλιστεί ότι κανένας από τους 37.000 τότε ανθρακωρύχους δεν θα μείνει χωρίς εργασία, δαπανήθηκαν δισεκατομμύρια ευρώ...», σύμφωνα με WWF, «Είναι εφικτή η δίκαιη μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή; Το παράδειγμα της Ρηνανίας», www.wwf.gr

³² Master Plan, σ.5.

³³Δούση Ε., «Δίκαιη μετάβαση, από τη θεωρία στην πράξη», <https://www.dianeosis.org/2020/08/dikaii-metavasi-apo-ti-theoria-stin-praksi/>, Αύγουστος 2020.

³⁴ Βλ. Συμφωνία Παρισίων «οι επιταγές μιας δίκαιης μετάβασης του εργατικού δυναμικού στη νέα κατάσταση και της δημιουργίας θέσεων αξιοπρεπούς εργασίας και υψηλής ποιότητας θέσεων απασχόλησης» και Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία «...προτεραιότητα στον άνθρωπο και να μεριμνά για τις περιφέρειες, τους κλάδους και τους εργαζομένους που θα έρθουν αντιμέτωποι με τις μεγαλύτερες προκλήσεις».